

**ТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ
ТА ОСМИСЛЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ**
(Рецензія на працю «Україна: духовно-практичні виміри євроінтеграції:
колективна монографія / Крисаченко В. С., Богданович Г. О.,
Бузаров А. І., Додонов Р. О., Сорочук Л. В. Київ, 2025. 216 с.»)

Навесні 2025 року побачила світ важлива українознавча праця – колективна монографія «Україна: духовно-практичні виміри євроінтеграції». Цінність цієї книги полягає насамперед у тому, що в умовах російсько-української війни, особливо під час повномасштабної фази, Україна як ніколи потребує об'єднання всіх своїх сил задля перемоги над російськими окупантами. Згуртування громадян Української держави передбачає передусім формування нової української політичної нації, яка консолідує всіх представників етнічних спільнот, які наразі мешкають на теренах України, у потужну силу – українську політичну

націю. Націю неможливо повністю перемогти, її можна лише тотально знищити. Разом з тим українська політична нація не може існувати сама по собі. З часу утворення першої української держави – Русі – наші пращури стали невід'ємною частиною європейської християнської цивілізації. Віками Україна й українці були надійним захисним фронтиром Європи від номадів. Не завжди вдавалося Україні зупинити нападників, але у тому, що Європа вистояла, є велика заслуга багатьох поколінь наших предків. Наразі Україна знову перетворилася на східний лімес європейської цивілізації, який захищає європейські цінності від рашистської навали. Тому екзистенційні виклики російсько-української війни, що спричинили глобальну проукраїнську консолідацію, у свою чергу прискорили й масштабували євроатлантичну інтеграцію України. Саме ці актуальні питання намагаються осмислити автори колективної монографії.

Дослідження підготовлене за результатами виконання науково-дослідної роботи «Формування нової української політичної нації: екзистенційні виклики війни, глобальна проукраїнська консолідація, інтенсифікація євроінтеграційних процесів» (№ держреєстрації 0123U100535; термін виконання: 2023–2024 рр.; науковий керівник – доктор філософських наук, професор В. С. Крисаченко).

Структурно монографія складається зі вступу, п'яти розділів, висновків

і списку літератури. У вступі підкреслюється, що кардинальні трансформації, які переживає сучасне українське суспільство в умовах російської повномасштабної агресії, та набуття Україною статусу кандидата в Європейський Союз (далі – ЄС) потребують глибинного і всебічного аналізу стратегій гуманітарного розвитку України, реалізації її євроінтеграційного вектора, тому особливого значення набувають гуманітарні напрямки розвою України в контексті досягнення нею повноцінного членства в ЄС, також вони мають визначатися національними інтересами всього суспільства, забезпеченням прав і свобод громадян, актуалізацією системи фундаментальних цінностей українського народу (с. 5).

Особливу увагу в монографії звернено на втілення євроцінностей в освітній процес, динаміку демократизації та декомунізації, культурної й мовної політики, міжетнічних і міжконфесійних взаємин тощо. «До парадигмальних європейських цінностей віднесено українську цивілізаційну ідентичність (духовність), державний суверенітет та територіальну цілісність України, високий рівень людського розвитку, демократичність суспільства, повноцінні стандарти життя, гендерну рівність та ін. Концентрами євроінтеграції постають: подолання артефактів тоталітарного суспільства; український шлях у становленні системи цінностей; громадянське суспільство та державні інституції; синергія взаємодії гілок влади в євроінтеграційному процесі; формування колективної пам'яті та переосмислення минулого України в європейських контекстах» (с. 6–7).

У першому розділі «Українська ідентичність» проаналізовано сутність і

основні складові самобутності українців. На думку Ганни Богданович, українська колективна ідентичність – це складне багатовимірне поняття, яке охоплює усвідомлення належності до української нації, ототожнення з її історією, культурою, мовою, історичною пам'яттю, символами, цінностями, державницькими та політико-економічними інтересами; у свою чергу становлення колективної ідентичності є результатом соціальної взаємодії всередині спільноти, основою формування якої є спільна колективна пам'ять, історія, символи, цінності, мова, культура; природа української ідентичності не залежить від етнічного коріння нації, а більше спирається на етнокультурне, інституційне, політичне підґрунтя; складовими колективної (соціальної) української ідентичності є етнічна, національна, громадянська, релігійна, регіональна, соціокультурна, мовна, територіальна, цивілізаційна, політична, історична тощо, тому громадяни Української держави можуть мати кілька ідентичностей на основі етнічного походження, регіональних, соціокультурних, релігійних та інших чинників (с. 10).

Авторкою також охарактеризовано процес формування нової політичної нації та зроблено висновок, що він вимагає від усіх українців єдності, співпраці й готовності до змін: «На сучасному етапі конструювання політичної нації в умовах повномасштабної війни українське суспільство стикається з низкою зовнішніх і внутрішніх викликів і загроз, що стоять перед українським суспільством – тривалість військових дій та відсутність переваг на полі бою, залежність від зовнішньої військово-економічної допомоги, суттєві економічні та демографічні втрати України, загострення

суперечностей та поступове зниження рівня згуртованості суспільства. Виникає потреба в нових політичних елітах, які відповідатимуть актуальним викликам та очікуванням суспільства. Для досягнення згуртованості суспільства та об'єднаності політичної нації на державному рівні мають бути пріоритетними процеси, спрямовані на боротьбу з корупцією, забезпечення соціальної справедливості, здійснення реформ у сфері національної безпеки, оборони, судової системи та інших важливих сфер, спрямованих на модернізацію країни та її інтеграцію в європейські структури. Прагнення до європейської інтеграції сприяє поширенню демократичних цінностей та зміцненню громадянського суспільства» (с. 29).

У другому розділі «Культурні сенси та вияви національної ідентичності українців у контексті євроінтеграції» осмислено такі концепти: 1) консолідує роль державних символів та державних свят України в умовах російсько-української війни; 2) українська культура і мова – маркери національної ідентичності українських громадян та рушійна сила у боротьбі з російськими загарбниками; 3) етнокультурна традиція як складова національного культурного простору України та фактор згуртування українського суспільства в сучасному світі. Завершуючи аналіз проблематики, Людмила Сорочук підсумовує, що, враховуючи виклики і загрози сучасного світу, важливим є збереження й примноження української національної культури, оскільки вона має великий потенціал в утвердженні України у світовому культурному просторі; у свою чергу етнокультурна традиція як складова національної культури займає вагоме

місце у стратегії розвитку Української держави та допомагає знайти шляхи забезпечення культурних потреб людей, є фактором згуртування і єдності українського суспільства, тому євроінтеграційні процеси в Україні та прагнення української нації долучитися до європейської спільноти сприяють зміцненню громадянського суспільства, ширенню демократичних цінностей, забезпеченню безпеки та миру (с. 65).

У третьому розділі «Україна і світ: євроінтеграція» окреслено стратегію та орієнтири європейського напрямку руху Української держави. Валентином Крисаченком охарактеризовано такі головні складові повернення України в лоно євроатлантичної цивілізації: 1) європейська інтеграція України: стратегічні орієнтири; 2) українська освіта в контексті світового досвіду; 3) функціонування державної мови в демократичному світі; 4) політико-правові регулятиви задоволення освітніх потреб національних меншин; 5) роль світового українства у формуванні консолідованого гуманітарного простору. Підсумовуючи фаховий аналіз євроінтеграційної тематики, автор наголошує, що її креативним розв'язанням є послідовна реалізація євроінтеграції України, зокрема набуття повноцінного членства в ЄС та НАТО, цей вектор розвитку органічно відповідає цивілізаційній ідентичності України, прагненню позбутися артефактів перебування в тоталітарній державі, все це визначає необхідність системного аналізу стратегій гуманітарного розвитку Української держави, особливо в тій її частині, котра визначається євроінтеграційними пріоритетами, означене передбачає також пошук моделей подолання розходжень між задекларованими

політичними намірами владних інституцій та з їх практичним втіленням в загальноєвропейському просторі, тому консолідація українського світу в умовах національного спротиву російській агресії у контексті євроінтеграційних пріоритетів є креативним началом пошуку стратегій подолання агресії та перемоги над ворогом (с. 119).

У четвертому розділі «Міжнародна солідарність з Україною у боротьбі з російською агресією» охарактеризовано зовнішньополітичний вектор української євроінтеграції. Так, Валентин Крисаченко аналізує закономірності європейської інтеграції України в умовах повномасштабної російської агресії. Роман Додонов розкриває основні засади підтримки ЄС українських біженців. Андрій Бузаров акцентує увагу на діяльності українських громад у країнах Євросоюзу як один із головних об'єктів європейської підтримки та взаємодії з Українською державою.

У п'ятому розділі «Військово-політична допомога Україні: формат «Рамштайн» Андрій Бузаров комплексно проаналізував особливості й закономірності міжнародної співпраці Української держави з країнами-партнерами у мілітарно-політичній сфері під час російсько-української війни. Вчений відзначає, що взаємовигідне партнерство відбувається завдяки створенню й функціонуванню Контактної групи з оборони України (Ukraine Defense Contact Group), яка стала відомою як формат «Рамштайн» (с. 161). «З моменту свого створення у квітні 2022 року ця група зазнала суттєвих внутрішніх і зовнішніх змін, пройшовши складний процес трансформації від періодичних робочих засідань до фактичної міжнародної коаліції з

підтримки України, яка впливає на світові процеси і може стати в майбутньому складовою нової архітекτονіки міжнародної безпеки. Внаслідок взаємодії між членами формату «Рамштайн» виникла не лише взаємовигідна співпраця, а й комплексна взаємозалежність, яка має трансформуватися у стабільний політичний альянс підтримки України...» (с. 161).

У висновках автори монографії підбивають підсумки досліджень і наголошують, що духовно-практичні виміри європейської інтеграції України потребують значних скоординованих зусиль як від української влади, так і з боку громадянського суспільства. Зокрема, ними зазначається: «Впродовж 2014–2022 років в Україні відбулось поступове закріплення курсу європейської та євроатлантичної інтеграції як основного зовнішньополітичного вектора в законодавчих актах, у тому числі в Конституції України. Керівництво держави у вказаний період забезпечило фактичну та юридичну доктринальну фіксацію інтеграції до євроатлантичної спільноти як стратегічну мету зовнішньої політики України. Цей процес мав значну національну та політичну підтримку всередині країни» (с. 183).

Загалом колективна монографія «Україна: духовно-практичні виміри євроінтеграції» є вагомим українознавчим працем, її поява своєчасна, але вона має деякі недоліки, які варто було б усунути при ймовірному перевиданні.

По-перше, є прикрі недопрацювання, зокрема, у змісті другого розділу називається «Культурні сенси та вияви національної ідентичності українців» (с. 3), а в тексті монографії зафіксована інша назва: «Культурні сенси та вияви

національної ідентичності українців у контексті євроінтеграції» (с. 31). Також уніфікації потребує написання у праці таких назв, як «Росія» й «Російська Федерація», оскільки в одних розділах вони пишуться з малої літери, в інших – з великої, а іноді навіть одночасно (с. 157). Ця заувага стосується й написання слова «президент»: якщо України – то з пошаною, з великої букви (с. 168), а якщо США – з малої (с. 167), трохи некоректно.

По-друге, чотири розділи монографії (перший, другий, третій і четвертий) мають підрозділи. Таке чітке структурування сприяє кращому засвоєнню важливої інформації, й лише п'ятий розділ не має підрозділів. Пропонуємо при перевиданні праці розмежувати суцільний текст розділу на два підрозділи: 5.1. «Сутність концепту «Формат «Рамштайн»: його інституалізація та функціонування» (с. 161–170); 5.2. «Вплив зовнішньополітичних процесів на гальмування військово-політичної допомоги Україні» (с. 171–179).

По-третє, при ознайомленні з висновками виникають запитання щодо різного формату. Так, висновки до першого (с. 180), другого (с. 180–181) і третього (с. 182) розділів лаконічні, а до четвертого (с. 183–187) і п'ятого (с. 187–191) – занадто великі, є потреба звести їх до однакових розмірів і виокремити для кращого сприйняття.

По-четверте, відсутність інформації про авторів монографії дещо обмежує поінформованість тих читачів, які б хотіли більше про них знати, тому варто, на думку рецензента, при перевиданні праці це врахувати.

Попри незначні зауваження колективна монографія «Україна: духовно-практичні виміри євроінтеграції» є вагомим внеском у наукове осягнення модерних процесів творення сучасної української політичної нації та осмислення євроатлантичного курсу України. Під час повномасштабної фази російсько-української війни повернення Української держави в лоно європейської цивілізації та входження до великої родини демократичних країн є надзвичайно складним шляхом, проте Україна й українці мають його здолати, а праця «Україна: духовно-практичні виміри євроінтеграції» стане надійним компасом, який допоможе реалізації мрій і сподівань громадян Української держави та посприяє об'єднанню їхніх зусиль у кровопролитній боротьбі з російськими окупантами.

Юрій ФІГУРНИЙ

orcid.org/0000-0002-6463-0920

кандидат історичних наук,

старший дослідник,

старший науковий співробітник

НДІ українознавства

КНУ імені Тараса Шевченка